

Kopsavilkums

Eiropas Savienības Direktīva par
uzņēmumu pienācīgu rūpību
attiecībā uz ilgtspēju
(priekšlikums)

#CSDDD

#CS3D

Direktīvas nosaukumu visbiežāk saīsina kā “CSDDD” vai “CS3D”, jo angļu valodā to sauc par Corporate Sustainability Due Diligence Directive.

Kopsavilkumā skaidrots:

Kādā likumdošanas stadijā ir CSDDD priekšlikums?	3
Ko paredz CSDDD?	3
Kas mudina uzņēmumus ieviest rūpības pienākumu?.....	3
Uz ko CSDDD attieksies tiešā veidā?	4
Kad CSDDD prasības kļūs obligātas?	4
Rūpības pienākums: kāda ir tā būtība?	5
Rūpības pienākums: kā izpaužas negatīva ietekme?	6
Rūpības pienākums: uz kādām darbībām tas attiecas?	7
Rūpības pienākums: kā uzņēmums var būt sasaistīts ar negatīvu ietekmi uz cilvēktiesībām?	8
Sadarbība ar citiem uzņēmumiem: ko nosaka CSDDD?.....	9
Sadarbība ar citiem uzņēmumiem: kā ietekmēs MVU?.....	10
Klimata pārejas plāns: kāda ir tā būtība?	11
Ieinteresēto pušu iesaiste: kas ir ieinteresētās puses?.....	12
Ieinteresēto pušu iesaiste: kāpēc, kā un kurā brīdī?	12
Ieinteresēto pušu iesaiste: kā varēs iesniegt sūdzības?.....	13
Uzraudzības mehānisms: kurš uzraudzīs CSDDD prasību izpildi?	14
Pieeja tiesai: kurš, kad, kā varēs vērsties tiesā?	14
Citi jautājumi	15

Jebkuram jebkāda izmēra un nozares uzņēmumam ir jāievēro cilvēktiesības.

(ANO Pamatprincipu II pīlārs, 11. un 14. principi, OECD Vadlīniju 42. punkts, CSDDD 6a. apsvērums)

Kādā likumdošanas stadijā ir CSDDD priekšlikums?

2024. gada martā ES Padomes Pastāvīgo pārstāvju komiteja (I) un Eiropas Parlamenta Juridiskā komiteja apstiprināja [CSDDD priekšlikuma kompromisu](#). Šis vēl nav direktīvas gala teksts. Un, lai gan teorētiski būtiskas izmaiņas tekstā nav gaidāmas, tās tomēr vēl nav izslēdzamas.

Par CSDDD priekšlikumu vēl balsos Eiropas Parlamenta plenārsēdē, kā arī gala balsojumā ES Padomē. Tiek prognozēts, ka direktīvu varētu pieņemt 2024. gada rudenī, un dalībvalstīm direktīvas prasības būs pakāpeniski jāievieš savos vietējos likumos. Atsauces uz direktīvas prasībām šajā kopsavilkumā domātas arī kā atsauces uz nacionālajiem likumiem, kuros nākotnē tiks pārņemta direktīva.

Ko paredz CSDDD?

Pirmkārt, direktīva paredz tās tvērumā esošajiem uzņēmumiem:

- obligātu prasību īstenot **rūpības pienākumu** attiecībā uz cilvēktiesībām un vidi;
- tostarp, nosacījumus, kā rīkoties **sadarbībā** ar citiem uzņēmumiem; un
- pienākumu izstrādāt un ieviest **klimate pārejas plānu**.

Otrkārt, direktīva paver plašākas iespējas ietekmēto personu un to pārstāvju (arodbiedrību, nevalstisko organizāciju u.c. **ieinteresēto pušu**) **iesaistei** uzņēmuma rūpības pienākuma procesos.

Treškārt, tajā ietverti direktīvas prasību izpildes **uzraudzības mehānismi** un **pieeja tiesai**, t.i., arī uzņēmumu civiltiesiskā atbildība par direktīvas prasību nepienācīgu izpildi.

Kas mudina uzņēmumus ieviest rūpības pienākumu?

Jau šobrīd Latvijas uzņēmumi darījuma partneru rīcības kodeksos un sadarbības līgumos arvien biežāk var redzēt līgumu noteikumus, kas tiem prasa strādāt ar to faktisko un iespējamo negatīvo ietekmi uz cilvēktiesībām (cilvēktiesību riskiem). Caur līgumiskām saistībām direktīva liks arvien lielākam Latvijas uzņēmumu lokam pievērsties cilvēktiesību jautājumiem.

Turklāt likumiska prasība *ziņot* par uzņēmuma rūpības pienākuma procesiem “nāks pirmā”, un tā attieksies uz [plašāku uzņēmumu loku](#) nekā direktīva. Ziņošanas prasības ir iekļautas [gaidāmajā Ilgtspējas informācijas atklāšanas likumā](#).

-- Skat. minētā likumprojekta 4. panta otrās daļas 6. punktu un 7. panta otrās daļas 6. punktu.

Uz ko CSDDD attieksies tiešā veidā?

Tiešā veidā direktīva attieksies uz uzņēmumiem un galveno mātes sabiedrību koncernā (uzņēmumu grupā), kurā 2 gadus pēc kārtas ir:

- > **1000** darbinieku un > **€450** milj. apgrozījums; vai
- franšīzes vai licencēšanas biznesa modelis, kuru maksājumi > **€22,5** milj. un apgrozījums > **€80** milj.

ES bāzētiem uzņēmumiem vērtēs gan darbinieku skaitu, gan globālo neto apgrozījumu. Ārpus ES bāzētiem nevērtēs darbinieku skaitu, bet tikai neto apgrozījumu ES mērogā, nevis globāli. Ja galvenā mātes sabiedrība koncernā ir holdinga uzņēmums, tas varēs izvēlēties, kurš meitas uzņēmums izpilda direktīvas prasības. Izpildot papildus nosacījumus, mātes sabiedrība varēs uzņemties pildīt arī direktīvas tvērumā esoša meitas uzņēmuma rūpības pienākuma prasības.

Atbilstoši [nevalstisko organizāciju prognozēm](#), tie varētu būt aptuveni 5500 uzņēmumi jeb 0,05% no visiem ES uzņēmumiem. Latvijā, visticamāk, tas ir vēl mazāks procents.

Kad CSDDD prasības kļūs obligātas?

Direktīvas prasības kļūs obligātas pakāpeniski. Sākumā tās attiecinās uz vislielākajiem uzņēmumiem. Šādi:

2024?	2025	2026	2027	2028	2029

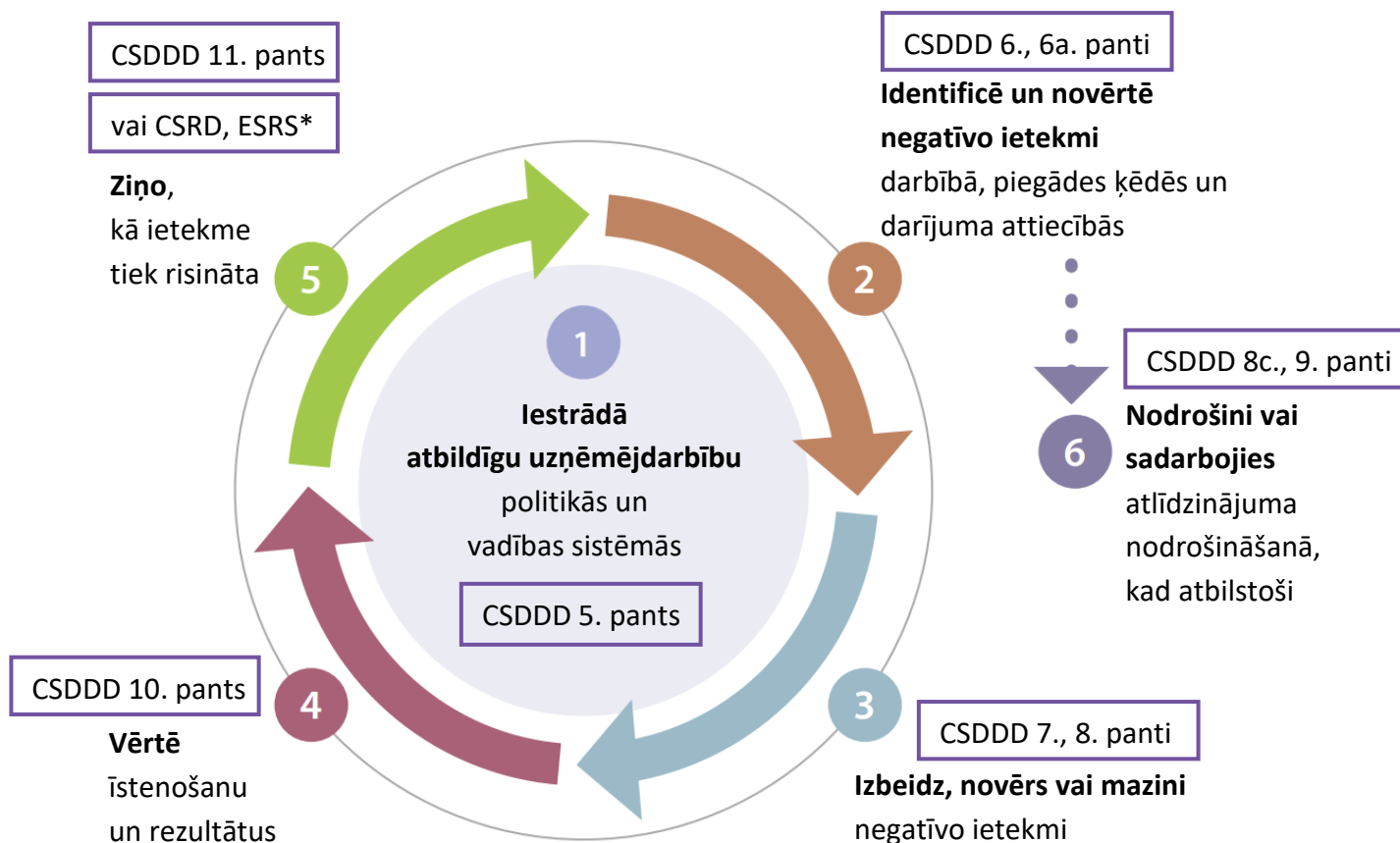
- Direktīvas pieņemšana un pārņemšana ES dalībvalstu vietējos likumos
- Uzņēmumi un koncerni, kuros ir > **5000** darbinieku un > **€1500** milj. apgrozījums
- Uzņēmumi un koncerni, kuros ir > **3000** darbinieku un > **€900** milj. apgrozījums
- Uzņēmumi un koncerni, kuros ir > **1000** darbinieku un > **€450** milj. apgrozījums
- Uzņēmumi un koncerni, kuru franšīzu vai licenču maksājumi > **€22,5** milj. un apgrozījums > **€80** milj.

-- Skat. CSDDD 21. – 24. apsvērumu; 2. pantu, 3. panta 1. punkta a. apakšpunktu, 4a. un 30. pantu.

Rūpības pienākums: kāda ir tā būtība?

Direktīvā rūpības pienākuma prasības lielā mērā saskan ar vadošajos starptautiskajos standartos, proti, [ANO Pamatprincipos](#) un [OECD Vadlīnijās](#) ietvertu [rūpības pienākuma konceptu](#). Rūpības pienākums ir nepārtraukts process, ar kura palīdzību uzņēmumi var identificēt, novērst, mazināt un atskaitīties par to, kā tie risina savu iespējamo un faktisko negatīvo ietekmi uz cilvēktiesībām, vidi un citām atbildīgas uzņēmējdarbības jomām. Tā īstenošanā jāievēro uz riskiem balstīta pieeja.

Direktīvā šis process sasaucas ar [OECD Rūpības pienākuma ieteikumos](#) skaidrotajiem 6 soļiem:

*Vizualizācijā minētā CSRD ir [Korporatīvās ilgtspējas ziņošanas direktīva](#), kuras prasības tiek pārņemtas topošajā Ilgtspējas informācijas atklāšanas likumā u.c. likumos. Savukārt ESRS ir [Eiropas ilgtspējas zinu sniegšanas standarti](#), kuros detalizēts, kas tieši jānorāda ilgtspējas ziņojumos. Uzņēmumiem, kuri ir gan CSDDD, gan CSRD tvērumā, savos ilgtspējas ziņojumos būs jāapraksta, kā tie īsteno rūpības pienākumu atbilstoši CSDDD prasībām. Tiem, kuri nav CSRD tvērumā, Eiropas Komisija izstrādās konkrētākas ziņošanas prasības (delegēto regulu).

-- Skat. CSDDD 16., 27. – 30b. un 32. – 44c., 66. apsvērumu; 4. un vizualizācijā minētos pantus.

Rūpības pienākums: kā izpaužas negatīva ietekme?

Saskaņā ar ANO Pamatprincipiem negatīva ietekme uz cilvēktiesībām ir tāda situācija, kad kāda rīcība (darbība vai bezdarbība) atņem vai samazina indivīda spēju baudīt savas cilvēktiesības.

Direktīva nosaka, ka rūpības pienākuma ietvaros ir jāvērtē tās negatīvās ietekmes, kas rodas (faktiska ietekme) vai var rasties (iespējama ietekme jeb riski), aizskarot kādu no cilvēktiesībām, kas ietvertas direktīvas I pielikumā uzskaitītajos starptautiskajos cilvēktiesību instrumentos.

Direktīvas I pielikumā ietvertas, piemēram, šādas cilvēktiesības:

- tiesības uz **dzīvību**, piemēram, ja uzņēmuma nolīgta drošības dienesta darbinieki kādu nonāvē tādēļ, ka uzņēmums neatbilstoši instruēja šo pakalpojuma sniedzēju;
- **spīdzināšanas**, cietsirdīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās aizliegums;
- aizliegums patvaļīgi iejaukties personas **privātajā dzīvē**, ģimenē, mājoklī vai sarakstē, kā arī prettiesiski uzbrukt personas godam un reputācijai;
- tiesības uz taisnīgiem un labvēlīgiem **darba apstākļiem**, adekvāts dzīvošanai pietiekams atalgojums darbiniekiem, droši un veselīgi darba apstākļi, saprātīgs darba laiks u.c.;
- **bērna tiesības** uz izglītību un aizsardzību no ekonomiskās ekspluatācijas vai tāda darba veikšanas, kas var kaitēt bērna veselībai vai attīstībai;
- aizliegums nodarbināt bērnus, vadoties pēc SDO konvencijā noteiktajiem vecuma ierobežojumiem, kā arī **bērnu darba** jaunāko formu aizliegums;
- **piespiedu darba** aizliegums, ko izraisa, piemēram, parādu verdzība vai cilvēku tirdzniecība;
- **atšķirīgas attieksmes** aizliegums darbā, piemēram, nevienlīdzīga samaksa par līdzvērtīgu darbu vai diskriminācija;
- aizliegums **degradēt vidi**, piemēram, piesārņot gaisu vai ūdeni, pārmērīgi izmantot ūdeni, atmežot u.c., tādējādi negatīvi ietekmējot personu cilvēktiesības un labbūtību;
- u.c.

Saistībā ar negatīvo ietekmi uz vidi direktīvas I pielikumā norādīts, piemēram:

- pienākums izvairīties vai mazināt negatīvo ietekmi uz **bioloģisko daudzveidību**;
- pienākums izvairīties vai mazināt negatīvo ietekmi uz **dabas mantojumu**;
- aizliegums **jūrā izvadīt naftu** un citas kaitīgās vielas;
- u.c.

-- Skat. CSDDD 25. un 30. apsvērumu; 3. panta 1. punkta b., c., ca. un l. apakšpunktu, 4. panta 1. punkta b. apakšpunktu; un I pielikumu.

Rūpības pienākums: uz kādām darbībām tas attiecas?

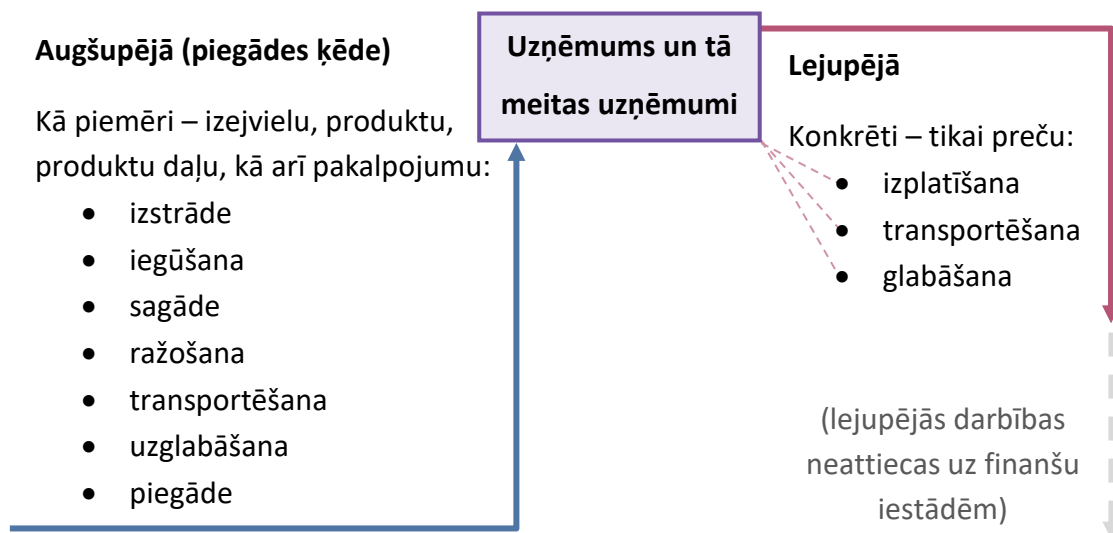
ANO Pamatprincipos, OECD Vadlīnijās, CSRD un ESRS rūpības pienākumu attiecina uz uzņēmuma paša darbību un visu tā vērtības ķēdi. Vērtības ķēde sastāv no darījuma attiecībām un darbībām, kuras saistītas ar uzņēmuma preču un pakalpojumu nodrošināšanu.

Vērtības ķēdi iedala divās daļās:

- **augšupējā vērtību ķēde** nozīmē piegādes ķēdi – tās darījuma attiecību darbības, kas nepieciešamas uzņēmuma paša produktu un pakalpojumu izstrādei (“inputs”);
- **lejupējā vērtību ķēde** nozīmē tās darījuma attiecību darbības, kas saņem preces un pakalpojumus no uzņēmuma (“outputs”).

Taču CSDDD obligāto prasību īstenot rūpības pienākumu līdzās uzņēmuma paša darbībai un meitas uzņēmumu darbībai attiecina tikai uz daļu no vērtības ķēdes. Tādēļ direktīvā to apzīmē kā “darbības ķēdi”. Augšupējās ķēdes darbības direktīvā ir neierobežotas. Tās aptver gan tiešos, gan netiešos darījuma partnerus. Savukārt lejupējā ķēdē direktīva aptver tikai konkrētas tiešo darījuma partneru darbības. Turklāt finanšu iestādēm nebūs jāvērtē lejupējās ķēdes ietekmes.

Darbības ķēde:

Tādējādi direktīva neaptver tādas lejupējās ķēdes darbības kā preču un pakalpojumu izmantošanu. Lejupējā ķēdē nav ietverts arī tas, kas notiek pēc preces dzīves cikla beigām, piemēram, demontāža, pārstrāde un apglabāšana poligonā. Taču prasības to vērtēt var būt noteiktas citviet.

-- Skat. CSDDD 15., 17., 18. un 19. apsvērumu; 1. panta a. punktu, 3. panta 1. punkta e. un g. apakšpunktu.

Rūpības pienākums: kā uzņēmums var būt sasaistīts ar negatīvu ietekmi uz cilvēktiesībām?

Sākumā uzņēmums identificē negatīvo ietekmi. Un tad tas atbilstoši rīkojas, lai šo ietekmi risinātu. ANO Pamatprincipu 17. princips paredz, ka savā negatīvās ietekmes vērtējumā uzņēmumam ir jālūkojas uz tādām ietekmēm, kuras tas:

- **rada pats**;
- **veicina**; un
- neveicina, bet kuras ir **tieši saistītas** ar uzņēmuma darbību, precēm vai pakalpojumiem caur tā darījuma attiecībām.

ANO Pamatprincipos šos dēvē par iesaistes veidiem. 19. princips paredz, ka atkarībā no šīs uzņēmuma **sasaistes** ar negatīvo ietekmi un uzņēmuma **ietekmēšanas spējas** apmēra mainās tas, kāda rīcība būtu sagaidāma no uzņēmuma, lai negatīvo ietekmi novērstu vai mazinātu.

CSDDD ir saglabāts tas pats princips. Taču juridiski-tehnisku iemeslu dēļ šos iesaistes veidus formulēja citiem vārdiem. Direktīvā ir noteikts, ka vērtējot, kādi pasākumi būs atbilstoši negatīvās ietekmes risināšanai (izbeigšanai, novēršanai, mazināšanai), uzņēmumam citastarp jāņem vērā, vai:

- ietekmi uzņēmums **rada pats** (“rada pats”);
- ietekmi uzņēmums **rada kopā ar** savu meitas uzņēmumu vai darījuma partneri (“veicina”);
- ietekmi **rada** tikai uzņēmuma darbības ķēdes **darījuma partneris** (“ir tieši saistīts”);
- ietekme rodas meitas uzņēmuma, tiešā vai netiešā darījuma partnera darbībā.

Tālāk direktīvā attiecīgi ir uzskaitīts, kā tieši uzņēmumiem vajadzētu rīkoties, proti, kādi pasākumi varētu būt atbilstoši atkarībā no šī iesaistes veida, negatīvās ietekmes smaguma un tā, kurš, ko, kā, kādā apmērā, kur ietekmē vai varētu ietekmēt, kāda ir varbūtība, ka ietekmēs, kādi riska faktori ir klātesoši u.c. Proti, uzņēmumam ir jāvērtē konkrētā gadījuma apstākļi.

Uzņēmumam jāizmanto arī sava spēja ietekmēt tiešos un netiešos darījuma partnerus (nosakot prasības sadarbībai, atbalstot darījuma partnerus ar labiem rādītājiem u.c.), kā arī jāpalielina sava ietekmēšanas spēja (sadarbojoties, piedaloties industriju, vairāku ieinteresēto pušu iniciatīvās u.c.).

Direktīvā atbilstošu pasākumu definīcijā ir ietverts arī efektivitātes kritērijs, lai izvairītos no tā, ka uzņēmumi savus pienākumus pilda tikai “ķeksīša pēc”.

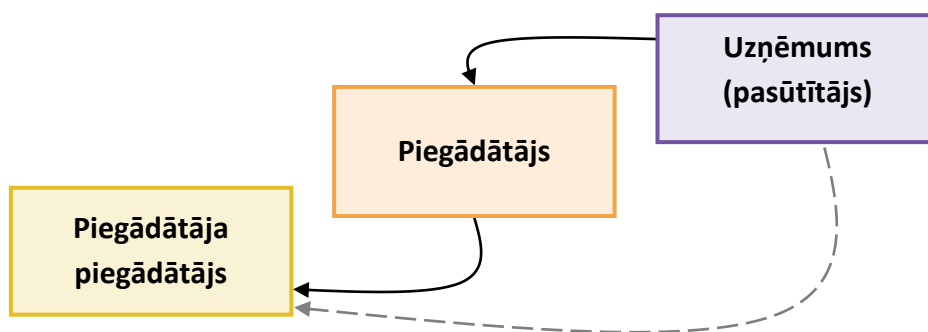
-- Skat. CSDDD 15., 29., 30., 33., 37., 38. apsvērumu; 3. panta 1. punkta q. apakšpunktu, 7., 8. pantu.

Sadarbība ar citiem uzņēmumiem: ko nosaka CSDDD?

Lielajiem direktīvas tvērumā esošajiem uzņēmumiem būs jāvērtē un jārisina negatīvās ietekmes visā to darbības ķēdē. Līdz ar to direktīva paredz arī to, kā uzņēmumiem būtu jārīkojas sadarbībā ar citiem uzņēmumiem, lai izbeigtu, novērstu un mazinātu negatīvo ietekmi. Direktīva mainīs arī to, kā līgumos uzņēmumi formulē savas prasības saistībā ar cilvēktiesību un vides jautājumiem.

Saskaņā ar direktīvu, kad atbilstoši, uzņēmumiem savos līgumos ir jāparedz, ka tiešajam darījuma partnerim ir jāievēro uzņēmuma rīcības kodekss un noteiktos gadījumos arī preventīvo pasākumu plāns vai korektīvo pasākumu plāns. Turklāt uzņēmumiem būs jāprasa, lai šie tiešie darījuma partneri tālāk to pašu prasītu arī no saviem sadarbības partneriem saistībā ar tām darbībām, kas veido lielā uzņēmuma darbības ķēdi.

Vizuāli tas būtu šādi – uzņēmums (pasūtītājs) no sava piegādātāja (tiešā darījuma partnera) prasa atbilstību rīcības kodeksam. Tālāk šim piegādātājam tas pats jāprasa no sava piegādātāja, ja viņš vienlaikus ir arī pasūtītāja netiešais darījumu partneris:

Ja nepieciešams, direktīva ļaus uzņēmumiem prasīt atbilstību rīcības kodeksam, kā arī preventīvo vai korektīvo pasākumu plānam, pa tiešo no netiešajiem darījuma partneriem.

Papildus uzņēmumiem būs jāīsteno arī atbilstoši, efektīvi pasākumi, lai pārliecinātos par atbilstību. Proti, apņemšanās ievērot rīcības kodeksu viena pati nebūs pietiekama.

Kur tas skar darījuma partnerus, uzņēmumiem būs jārīkojas arī šādi, kad atbilstoši:

- jāsadarbojas ar citiem uzņēmumiem (ievērojot konkurences tiesību ierobežojumus), tostarp, lai palielinātu savu ietekmēšanas spēju;
- jāuzlabo sava pirkšanas prakse un politikas;
- jāveicina tas, lai piegādātāju algas sasniegtu dzīvošanai nepieciešamo apmēru;
- u.c.

Lai izbeigtu, novērstu vai mazinātu negatīvo ietekmi, papildus uzņēmumi varēs arī strādāt ar darījuma partneriem saistībā ar to gaidām, nodrošināt kapacitātes veidošanas (izpratnes paaugstināšanas) pasākumus, sniegt ieteikumus, kā arī administratīvu vai finansiālu atbalstu.

Kopumā direktīva paredz, ka līgumsaistībām vajadzēs būt formulētām tā, lai nodrošinātu, ka pienākumi tiek sadalīti atbilstoši starp uzņēmumu un tā darījuma partneriem. Līgumi, kuros uzņēmumi vienkārši pārliks savus no direktīvas izrietošos pienākumus uz darījuma partneriem, būs atzīstami par spēkā neesošiem.

Visbeidzot, uzņēmumiem primāri būs jāsadarbojas negatīvās ietekmes risināšanā, nevis automātiski jāizbeidz darījuma attiecības. Darījuma attiecību izbeigšana būs galējais līdzeklis, noteiktos gadījumos arī obligāts, ja negatīvo ietekmi nav izdevies izbeigt, novērst vai mazināt. Turklāt pirms darījuma attiecību izbeigšanas vai apturēšanas uzņēmumam ir jāvērtē arī tas, vai šāda rīcība neradīs vēl lielāku negatīvu ietekmi. Un jāmazina, jānovērš un jāizbeidz šī negatīvā ietekme, kad tā varētu rasties.

Eiropas Komisija izstrādās brīvprātīgas līgumu paraugklauzulas, lai palīdzētu uzņēmumiem atbilstoši pielāgot līgumus rūpības pienākuma prasībām. Taču jāņem vērā arī tas, ka līgumsaistības vienas pašas nenodrošinās atbilstošu rūpības pienākuma īstenošanu.

-- Skat. CSDDD 34. – 36., 39. – 41. un 45. apsvērumu; 5. panta 1a. punkta b. apakšpunktu, 7., 8. un 12. pantu.

Sadarbība ar citiem uzņēmumiem: kā ietekmēs MVU?

Uzņēmuma tiešie un netiešie darījuma partneri ir gan citi lieli uzņēmumi, gan arī mazie un vidējie uzņēmumi (MVU). Tādēļ tā netiešā veidā ietekmēs arī MVU.

Lai neradītu pārāk lielu slogu MVU, direktīvā ir noteiktas papildus prasības, kas uzņēmumiem ir jāievēro, kad tie sadarbojas ar MVU. Kad atbilstoši, uzņēmumiem būs jāsniedz mērķorientēts un samērīgs atbalsts MVU. Tas var izpausties kā, piemēram:

- kapacitātes veidošana (izpratnes paaugstināšana);
- apmācības;
- vadības sistēmu uzlabošana;

- finansiāls atbalsts, piemēram, tiešs finansējums, aizdevumi ar zemu procentu likmi, iegādes turpināšanas garantijas un palīdzība finansējuma nodrošināšanā.

Turklāt uzņēmumiem būs jāsedz izmaksas par neatkarīgo trešo personu pārbažu veikšanu MVU.

→ Plašāks skaidrojums par direktīvas ietekmi uz Latvijas uzņēmumiem tiks iekļauts tiesībsarga nākotnes publikācijā.

-- Skat. CSDDD 34., 47. apsvērumu; 3. panta 1. punkta i. apakšpunktu, 7. panta 2. punkta d. apakšpunktu un 4. punktu, 8. panta 2. punkta e. apakšpunktu un 5. punktu.

Klimata pārejas plāns: kāda ir tā būtība?

2015. gadā ar [Parīzes nolīgumu](#) ANO dalībvalstis apņēmas ierobežot globālo vidējās temperatūras kāpumu (globālo sasilšanu). Šī starptautiskā konvencija paredz, ka valstīm vajadzētu tiekties uz to, lai šis temperatūras kāpums nepārsniegtu 1,5°C, salīdzinot ar pirmsindustriālo laikmetu. Parīzes nolīgumā ir atzīts, ka tas ievērojami mazinātu klimata pārmaiņu riskus un ietekmi.

Papildus [Eiropas Klimata aktā](#) ir noteikts ES dalībvalstu mērķis līdz 2050. gadam panākt klimatneitrālu ES un līdz 2030. gadam mazināt emisijas par 55%, salīdzinot ar 1990. gadu. Latvijā šī apņemšanās ir iestrādāta [Klimatneitralitātes stratēģijā](#). Šobrīd vēl top arī [Klimata likums](#). Klimatneitralitāte nozīmē, ka atmosfērā tiek emitēts tikai tik liels siltumnīcefekta gāzu apjoms, kādu spēj absorbēt daba – meži, okeāni un augsne.

Lai šos klimata mērķus sasniegtu, arī uzņēmumiem ir jāmaina tas, kā viņi darbojas.

Tādēļ direktīvā ir noteikts, ka uzņēmumiem ir jāizstrādā un jāievieš plāns klimata pārmaiņu mazināšanai ar mērķi censties, pieliekot visas pūles, nodrošināt, ka uzņēmuma biznesa modelis un stratēģija ir saderīga ar pāreju uz ilgtspējīgu ekonomiku, globālās sasilšanas ierobežošanu līdz 1,5°C, kā arī klimatneitralitātes sasniegšanu līdz 2050. gadam.

Izpildot papildus nosacījumus, mātes sabiedrība varēs uzņemties pildīt arī direktīvas tvērumā esoša meitas uzņēmuma pienākumu izveidot šādu klimata pārejas plānu.

-- Skat. CSDDD 50. apsvērumu; 1. panta c. punktu, 4a., 15. pantu.

leinteresēto pušu iesaiste: kas ir ieinteresētās puses?

Vispārīgi ieinteresētās puses ir jebkurš, kurš var ietekmēt vai kuru var ietekmēt uzņēmuma darbība.

Savukārt direktīvas kontekstā ir konkretizēts, ka ieinteresētās puses ir:

- uzņēmuma darbinieki;
- uzņēmuma meitas uzņēmumu darbinieki;
- arodbiedrības un darbinieku pārstāvji;
- patērētāji;
- citi indivīdi, grupas, kopienas vai struktūras, kuru tiesības vai intereses ietekmē vai var ietekmēt uzņēmuma, tā meitas uzņēmumu un tā darījuma partneru produkti, pakalpojumi un darbība, tātad arī:
- uzņēmuma darījuma partneru darbinieki, arodbiedrības un darbinieku pārstāvji;
- nacionālās cilvēktiesību un vides institūcijas;
- pilsoniskās sabiedrības organizācijas, kuras strādā ar vides aizsardzības jautājumiem;
- šo indivīdu, grupu, kopienu un struktūru pārstāvji.

-- Skat. CSDDD 3. panta 1. punkta n. apakšpunktu.

leinteresēto pušu iesaiste: kāpēc, kā un kurā brīdī?

Lai noskaidrotu, kā uzņēmums var ietekmēt cilvēktiesības, tam ir jāizprot ietekmēto personu perspektīva. Tādēļ ANO Pamatprincipi un OECD Vadlīnijas piešķir ļoti nozīmīgu lomu ieinteresēto pušu iesaistei rūpības pienākuma procesos.

Atbilstoši ANO Pamatprincipiem jēgpilna ieinteresēto pušu iesaiste ir sagaidāma jebkurā rūpības pienākuma solī. Savukārt direktīvā ir konkretizēts, ka tā ir nepieciešama šādos soļos:

- izstrādājot uzņēmuma rūpības pienākuma politiku;
- lai ievāktu informāciju par faktiskajām un iespējamajām negatīvajām ietekmēm, to identificēšanai, novērtēšanai un prioritizēšanai;
- parasto un pastiprināto preventīvo pasākumu plānu un korektīvo pasākumu plānu izstrādē;
- lēmuma pieņemšanā par darījuma attiecību apturēšanu vai izbeigšanu;
- paredzot pasākumus, kas būtu atbilstoši negatīvās ietekmes labošanai (atlīdzināšanai);
- vērtēšanai nepieciešamo kvalitatīvo un kvantitatīvo rādītāju izstrādē, kad atbilstoši.

Uzņēmumiem jāpievērš īpaša uzmanība tām negatīvajām ietekmēm, kuras var skart mazāk aizsargātas un marginalizētas personu grupas. Un gadījumos, kad jēgpilna ieinteresēto pušu iesaiste nav iespējama vai pietiekama, uzņēmumiem papildus jākonsultējas arī ar ekspertiem, piemēram, pilsoniskās sabiedrības organizācijām vai cilvēktiesību un vides aizstāvjiem.

Konsultējoties ar ieinteresētajām pusēm, uzņēmumiem ir jāidentificē un jānovērš šķēršļi, kas liedz personām pilnvērtīgi iesaistīties. Un jārada tādi apstākļi, lai šīm personām nebūtu bail no represijām vai soda, piemēram, nodrošinot anonimitāti.

Eiropas Komisija izstrādās arī vadlīnijas priekš ieinteresētajām pusēm un to pārstāvjiem par to, kā piedalīties uzņēmumu rūpības pienākuma procesos.

→ Plašāks skaidrojums par ieinteresēto pušu iesaisti tiks iekļauts tiesībsarga nākotnes publikācijā.

-- Skat. CSDDD 25a., 28., 29. un 44c. apsvērumu; 5. panta 1a. punktu, 8d. un 13. pantu.

Ieinteresēto pušu iesaiste: kā varēs iesniegt sūdzības?

Direktīvas tvērumā esošajiem uzņēmumiem būs jāizveido **sūdzību izskatīšanas mehānisms** un **paziņošanas mehānisms**.

Sūdzību izskatīšanas mehānisms ir paredzēts tam, lai ļautu ietekmētajām personām un to pārstāvjiem, piemēram, pilsoniskās sabiedrības organizācijām, arodbiedrībām un cilvēktiesību aizstāvjiem iesniegt sūdzības par negatīvo ietekmi. Tam jābūt taisnīgam, publiski pieejamam, sasniedzamam, paredzamam un caurskatāmam, līdzīgi kā noteikts ANO Pamatprincipu 31. principā un minēts [ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējā komentārā Nr. 16](#).

Paziņošanas mehānisms paredzēts, lai ļautu arī citām personām un organizācijām paust bažas vai sniegt informāciju par tām zināmo negatīvo ietekmi.

Uzņēmumi varēs pievienoties arī kolektīvām sūdzību izskatīšanas iniciatīvām. Piemēram, tādām, kuras kopīgi veidojuši vairāki uzņēmumi, industrijas asociācijas u.c.

Sūdzību iesniedzēji varēs prasīt uzņēmumam sniegt viedokli par iesniegto sūdzību, kā arī lūgt tikties ar uzņēmuma pārstāvjiem, lai to apspriestu. Sūdzību iesniegšana nevar radīt negatīvas sekas sūdzību iesniedzējiem.

-- Skat. CSDDD 42. un 42a. apsvērumu; 9. pantu.

Uzraudzības mehānisms: kurš uzraudzīs CSDDD prasību izpildi?

Katrā ES dalībvalstī būs jāparedz viena vai vairākas uzraudzības iestādes, kas uzraudzīs un veicinās direktīvas prasību izpildi. Tiks izveidots arī kopīgs ES mēroga uzraudzības iestāžu tīkls.

Šīs iestādes varēs izmeklēt, proti, veikt pārbaudes uzņēmumos un uz klausīt ieinteresētās puses. Izmeklēšanu varēs veikt pēc savas iniciatīvas vai, pamatojoties uz personu iesniegumiem, ko direktīvā dēvē par “pamatotām bažām”.

Papildus tās varēs arī administratīvi sodīt uzņēmumus par nepienācīgu direktīvas prasību izpildi, uzliekot naudas sodu. Maksimālais sods būs vismaz 5% no uzņēmuma globālā apgrozījuma. Ja uzņēmums laicīgi nebūs samaksājis naudas sodu, šīm iestādēm būs jāpublicē arī publisks paziņojums par atbildīgo uzņēmumu un notikušo pārkāpumu.

-- Skat. CSDDD 53. – 55. apsvērumu; 17. – 21. pantu.

Pieeja tiesai: kurš, kad, kā varēs vērsties tiesā?

Gadījumos, kad uzņēmums ir radījis vai veicinājis (kopīgi radījis) negatīvu ietekmi, tam ir jālabo šādas situācijas un jāvērs tā par labu. Šāda rīcība ir sagaidāma no uzņēmuma kā daļa no rūpības pienākuma procesa īstenošanas. Proti, iepriekš atspoguļotajā [aplveida vizualizācijā](#) šis būtu rūpības pienākuma procesa pēdējais 6. solis – atlīdzināšana.

Savukārt tādos gadījumos, kad negatīvo ietekmi uzņēmums nav ne radījis, ne veicinājis, bet tā ir tieši saistīta ar uzņēmumu (to radījis tikai darījuma partneris), saskaņā ar direktīvu uzņēmums varēs brīvprātīgi piedāvāt atlīdzinājumu. Tas varēs izmantot arī savu ietekmēšanas spēju, lai mudinātu atbildīgo darījuma partneri sniegt atlīdzinājumu.

Tie, kuri vēlēties gūt atlīdzinājumu, varēs izmantot šādus ceļus:

- vērsties ar sūdzību pašā uzņēmumā;
- vērsties ar sūdzību privātā strīdu izskatīšanas struktūrā, ja tāda pastāv;
- paust pamatotas bažas uzraudzības iestādei;
- iesniegt pieteikumu par izskatāmo gadījumu [OECD Nacionālajā kontaktpunktā](#);
- iesniegt prasību tiesā.

Atšķirīgas attieksmes aizlieguma, diskriminācijas un bērnu tiesību aizskārumu gadījumos arī Tiesībsarga birojs var tiešā veidā skatīt strīdus starp uzņēmumiem un personām un sniegt rekomendācijas uzņēmumiem.

Direktīva paredz, ka uzņēmumi būs **civiltiesiski atbildīgi** par kaitējumu, kas nodarīts fiziskai vai juridiskai personai, ar nosacījumu, ka uzņēmums tīši vai nolaidības dēļ nav novērsis, mazinājis vai izbeidzis negatīvo ietekmi, kā rezultātā fiziskai vai juridiskai personai ir nodarīts kaitējums. Kaitējums var izpausties, piemēram, kā nāve, fizisks vai psiholoģisks ievainojums, personas brīvības atņemšana, cilvēka cieņas zaudēšana vai personas īpašuma bojājums.

Direktīva neparedz civiltiesisko atbildību par tādu kaitējumu, kuru ir radījis tikai darījuma partneris (gadījumi, kad uzņēmums “ir tieši saistīts” ar negatīvo ietekmi).

Uz ko gulsies pierādīšanas nasta un vai būs kādi priekšnosacījumi, lai vērstos tiesā, direktīva neregulē – šis jautājums būs katras valsts pārziņā.

Pārstāvībai tiesā cietušās personas varēs pilnvarot arodbiedrības, nevalstiskās civiltiesību, vides vai citas organizācijas, kā arī, atbilstoši vietējiem likumiem, nacionālās civiltiesību institūcijas.

-- Skat. CSDDD 41a., 56. – 62. apsvērumu; 3. panta 1. punkta 4e. apakšpunktu, 8c. un 22. pantu.

Citi jautājumi

Direktīva nosaka arī to, ka:

- konfliktu kontekstā uzņēmumiem, integrējot rūpības pienākumu savās politikās un riska pārvaldības sistēmās, jānodrošina, ka to rīcības kodeksi un rūpības pienākuma procesi ir pielāgoti konfliktu skarto un augsta riska zonu apstākļiem saskaņā arī ar starptautiskajām humanitārajām tiesībām. Lai pielāgotu savus procesus konfliktu apstākļiem, uzņēmumi varēs vadīties pēc Eiropas Komisijas izstrādātajām vadlīnijām, kas būs balstītas uz [ANO Attīstības programmas izstrādātajiem ieteikumiem par pastiprināta rūpības pienākuma īstenošanu](#);
- Eiropas Komisija izstrādās dažādas vadlīnijas uzņēmumiem, kā arī izveidos palīdzības dienestu, kur uzņēmumi varēs saņemt atbalstu, lai izpildītu direktīvas prasības. Papildus ES dalībvalstīm būs jāizveido vietnes, kur varēs vienkopus atrast informāciju un gūt atbalstu;

- direktīvas prasības, kad tās tiks pārņemtas vietējā likumā, publisko iepirkumu kontekstā būs uzskatāmas par normatīvo aktu vides, sociālo vai darba tiesību jomā. Līdz ar to no publiskajiem iepirkumiem noteiktos gadījumos varēs izslēgt uzņēmumus, kuri pārkāpj direktīvas prasības vai kuri savā profesionālajā darbībā ir pieļāvuši tādus būtiskus pārkāpumus, kas liek apšaubīt uzņēmuma godprātību (sasauca ar [Publisko iepirkumu likuma 42. panta otrās daļas 8. un 9. punktu](#));
- uzņēmumu darbiniekus, kuri ziņos par direktīvas prasību pārkāpumiem, būs jāaizsargā kā [trauksmes cēlēji](#);
- u.c.

-- Skat. CSDDD 30b., 63., 65., 65a. apsvērumu, 13., 14., 14a., 23. un 24. pantu.